

ТРИДЕСЕТ ГОДИНИ ОТ НАЧАЛОТО НА ЕДНА „НЕЖНА РЕВОЛЮЦИЯ“ В БЪЛГАРСКАТА ИСТОРИОГРАФИЯ

Димитър Ницов

Исторически музей – Поморие

Резюме. През годините на тоталитарна власт в България личността на бележития учен и държавник Богдан Филов е отречена. Върху дневника му – ценно историческо свидетелство, тегне политическо табу. Преди тридесет години проф. Илчо Димитров публикува, въпреки тежките цензурни условия, своя очерк за проф. Богдан Филов. С това се поставя началото на най-тежкия момент около подготовката за издаването на дневника на Филов, съдържащ някои неудобства за комунистическите власти.

Keywords: diary, fascism, national socialism, the Third Reich

Името на проф. Богдан Филов предизвиква и днес противоречиви чувства сред българската общественост. Преди няколко години избухна скандал, в който отново бе намесена личността му. Причината бе опитът да се именува на покойния учен и държавник една софийска улица. Може и да звучи клиширано, но наистина, ако проф. Филов бе останал само в попрището на науката, далеч от политиката и държавните дела, оценките за него щяха да имат друго звучене.

С настъпването на епохата на социализма се подема нов, различен прочит на българската история. Българските учени, които не искат да се разделят с изследователската работа, трябва да се пригледат към новата марксистка историография и да преразгледат научните си виждания, а други техни колеги са напълно отречени. Богдан Филов попада в категорията на отречените и забранени учени, но не поради научните си гледища, а заради политическата си роля в съдбините на България. Историята на неговия политически крах е ясна: Филов е обявен за един от ръководителите на „монархофашизма“, съден, разстрелян и заклеен „навек“. Трудовете му са зачеркнати и върху тях тегне забраната да се цитират от изследователите.

През януари 1984 г. (точно преди 30 години) един смел опит пробива цензурата. В кн. 1 на сп. „Пламък“ излиза първата част от очерка на проф. Илчо Димитров за екзекутирания български учен и държавник. Темата „Филов“ е извадена на преден план. Това е началото на върховия момент в голямата борба около издаването на Дневника на Богдан Филов. Няма да се впускам да описвам всичките трудности, с които се сблъсква проф. Димитров, за да доведе целта си докрай, а именно: Дневникът да види бял свят. Всичко това може да се прочете от послеслова на проф. Димитров към Второто издание (1990 г.) на Дневника. Подробно описва цялата тази борба и доц. д-р Боян Кастелов в една своя статия „Арестуваният дневник на Богдан Филов“, поместена във в. „Дума“ бр.137 от 30 юли 2011г. Тук ще се опитам да отговоря на логичния въпрос: Какво толкова стряска тогавашните власти да се противопоставят на неговото публикуване и разпространение?

Първо: Едва ли всички партийни функционери са били запознати обстойно с Дневника на Филов или пък с очерка на проф. Димитров. Тогавашното определение „Филов е фашист“, е достатъчно за тях да не се вдига табуто. Такива хора проф. Димитров описва като: „догматично формираните и мислещите, които могат да възприемат нещата и явленията само в две краски: черна и бяла“.

Второ: Друга част от партийната върхушка, която познава историческата материя, е може би притеснена от това, че широката публика, четейки Дневника, ще погледне по различен начин на редица личности и събития, които дотогава са представяни от историците едностранчиво.

Трето: В Дневника човек ясно ще види, че нито Филов, нито цар Борис III са фашисти или националсоциалисти. Наистина професорът по археология има пристрастия към Германия, но трудно бихме го наредили редом до политици като Артур Зайс-Инкварт и Ференц Салаши. Професорът не е безкомпромисен в своето германophilство. От страниците на Дневника недвусмислено си личи, че Филов - следващ предано царския политически курс, гледа с подозрение на онези български политици, като проф. Александър Цанков и генерал Христо Луков, които имат твърде тесни контакти и идейна близост с политическата върхушка на Третия райх.

Всъщност думите на Тодор Живков, казани пред проф. Илчо Димитров, са достатъчно красноречиви: „Книгата трябва да се спре, защото какво заключение ще си направят хората от нея: буржоазията е защитавала националните интереси, а комунистите са отстъпвали“.

ЛИТЕРАТУРА

Филов, Богдан. (1990). *Дневник*. (под общата редакция на академик Илчо Димитров). София: Отечествонен фронт.

THIRTY YEARS NOW SINCE „THE VELVET REVOLUTION“ STARTED IN THE BULGARIAN HISTORIOGRAPHY

Abstract. During the years of totalitarianism, the personality of the eminent scientist and politician Bogdan Filov was denied in Bulgaria. His diary, a valuable historical proof, had been declared a political taboo. Thirty years ago, Prof. Ilcho Dimitrov published an article about Prof. Bogdan Filov, even though there was a hard expurgation at that time. With this action, the preparation for publishing The Diary of Prof. Filov started, although the book contained inconvenient facts of the communist power.

✉ **Mr. Dimitar Nitsov**

Curator of the „New and Modern History“ Department
Municipal History Museum Pomorie
33A, Knyaz Boris I Str.
8200 Pomorie, Bulgaria
E-mail: dnitsov@abv.bg